

Barbara Semenov: Čeština zakódovaná v srdci Čechoaustralana

V Austrálii, tedy Downunder neboli u protinožců, končí v těchto dnech zima, která dokáže být zvláště na jihu země hodně nepříjemná. A proto kdo z Čechoaustralánů může, s radostí překonává úmornou vzdušnou vzdálenost patnácti tisíc kilometrů a objeví se ve své staré domovině. Ta nová mu sice už dávno přirostla k srdci – kdo z vás navštívil Austrálii, poznal, že se jedná skutečně o zemi divukrásnou – s dramatickými i pohlednicovými oceány, s rudou pouští, s velkolepými velkoměsty, s podivuhodnou florou a faunou. Zkrátka – jiskří tam dálka nad hlavami jak bleděmodré drahokamy a jímá závrat' při pohledu, zpívat však o nich nedovedu...

Každý Čech zná ovšem pokračování těchto řádků, natož pak Čech žijící v zahraničí – protože jemu skutečně přestane srdce chvíli tlouci s pohledem na tu nízkou horu na obzoru. Jak je to možné? Vsadím se, že Česko navštěvující Australan by na tom kopečku nenacházel nic tak dechberoucího, má ostatně lepší monolit. Budeme-li objektivní, v Austrálii jsou daleko větší zeměpisné a přírodní krásy než v té naší zemičce. Zdůvodňuji si tak své vidění české krajiny jakýmsi kódem. Ta česká zem je v nás prostě zakódovaná, zakódovaná zde prožitým dětstvím, mládím, nesmazatelným rodičovským vlivem, kdy se doživotně otiskla na naši v raném věku nepopsanou „tabula rasa“. Podobně tak je to i s češtinou.

O češtině bychom mohli rozjímat daleko déle, než trvá konference na její téma. Zaměřím se na pár aspektů, v souvislosti s češtinou v Austrálii. I v tomto směru je důležité vycházet ze zmíněného kódu. Mateřštinu v nás zakóduje především maminka. Záleží zejména na ní, jaký má ona sama vztah k řeči a nejen k řeči, ale také a zejména k zemi své řeči. Tak víme, že generace dětí narozených emigrantům z roku šedesát osm, až na malé výjimky potvrzující pravidlo, češtinu nezná. Zklamání a trpkost, kterou si Češi odnášeli do světa, spolu s neexistující nadějí návratu, a touha integrovat v nové zemi, byly jasným a pádným důvodem, proč jazyk nahradit jazykem, ve kterém lze mluvit a žít svobodně. Tato situace přetrvávala i v případech emigrantů z doby normalizace. Záleželo samozřejmě i na vzdělání, rodinných tradicích a vlasteneckém postoji emigrantů.

Znám případ dvou českých rodin v nejbližším příbuzenském vztahu, kdy matka v jedné naprosto zanevřela na vše české, doma se mluví výhradně anglicky, přitom mnohdy chybně anglicky, a dnes již dospělým dětem je čeština vzdálenější než francouzština, španělština, vlámsština a jiné jazyky, které solidně ovládají. Druhá matka, čechofilka, byť emigrantka, v opačném extrému zapůsobila na svoji dceru tak, že ta ač se narodila v Melbourne, kde dokončila univerzitu, studovala současně český jazyk natolik, že dnes žije a pracuje již pátým rokem v Praze.

Čas oponou trhnul, a situace dnešních maminek, které kódují náš krásný jazyk do svých ratolestí, je zaplaťpánbůh nesrovnatelně šťastnější. Motivace a elán dnešních mladých rodin žijících v Austrálii dal vznik, tak jako všude jinde ve světě, českým školám. V Austrálii – zejména v Melbourne, Sydney a Perthu fungují úspěšně již několik let, zpravidla na základě dobrovolné práce, úsilí a energii maminek, potažmo ředitelek a učitelek těchto školiček. Ministerstvo zahraničních věcí České republiky v roce 2014 poskytlo skoro 700 tisíc korun na jejich provoz. Podpora chvályhodná, ale nemělo by se zapomínat na další prostředky, které podporují zachování češtiny a povědomí nejen o české řeči, tedy vyjadřovací formě, ale také o jejím obsahu.

Zde je na místě připomenout česká periodika, která dosud existují v australské krajanské komunitě jako malý ostrůvek české země v jedné z nejvzdálenějších končin. Jedná se o tištěné zpravodajství a publicistiku různé úrovně, většinou mají tamní periodika podobu věstníků, z těch kvalitnějších lze jmenovat Věstník Sokola Sydney, perthského Klokana a

canberrskou Besedu. Listy se zabývají především životem krajské komunity, oznámeními akcí a inzercí.

„Udržení češtiny u lidí žijících mimo republiku závisí i na existenci krajského tisku“, říká známý krajský publicista žijící v Melbourne, Miloš Ondrášek. „Spisovný jazyk, na rozdíl od jazyka naší běžné komunikace, je dědictví po našich předchozích generacích jako prostředek ke kultivovanému vyjadřování. Jeho úroveň se udrží jen tehdy, budeme-li jej dále pěstovat, dále tříbit. Týká se to i nás, i když žijeme mimo vlast, mimo zdroj živé češtiny. Je to jako se zahrádkou: jakmile o ni přestaneme pečovat, začne se měnit v džungli. Někdy se mi zdá, zvláště když čtu některý krajský tisk a korespondenci krajských spolků, že takový proces již začíná. Je zapotřebí některé z těchto listů vytrvale zaplňovat články pochybné úrovně převzaté z bulvárního tisku – například o kuriozitách sexu? Nebo zavánějící rasismem? Stojíme si o to?“, ptá se dále Miloš Ondrášek a připomíná, že organizace, které podporují vydávání krajského tisku, by si měly všimnout jeho úrovně – někdy se objevují v krajských novinách finančně podporovaných Českou republikou články nejen bulvárně vulgární a rasistické, ale dokonce i protičesky štvavé, výběr témat bývá značně pofiderní, o špatné gramatice a hrubkách ani nemluvě.

Těší mne, že časopis ČECHOAUSTRALAN, který vydávám v Austrálii již osmým rokem, dodržuje etiku a jazykovou čistotu. Jako jediný celoaustralský krajský list má své stálé čtenáře po celém světě, jeho tištěná verze je rozesílána Čechům v Melbourne, Sydney, Brisbane, Perthu, na Tasmánii, ale také do Spojených států, Kanady, Německa a do České republiky. Webové stránky a Facebook zaznamenávají denní návštěvnost mezinárodně. ČECHOAUSTRALAN je založen na jedinečnosti, která spočívá v příslušnosti k velké krajské rodině. Vracíme se k příběhům krajanů a jejich vzájemnosti a zároveň se věnujeme tomu, co dnes zajímá Čechy ve světě i v České republice. Účelem ČECHOAUSTRALANA je dosáhnout lepšího chápání současného světa a snaha být nápomocný těm z krajanů, kteří mají potřebu kontaktu, potřebu vztahu ke své komunitě, k rodné zemi, ke svým kořenům a ke své mateřštině.

Na tvorbě ČECHOAUSTRALANA se podílí nezisková, dobrovolná redakce krajských autorů, patří k nim komunitou uznávaní spisovatelé a publicisté jako je Miloš Ondrášek, Stanislav Berton, Bořek Šindler, Zdeněk a Jana Reichovi, Hana Gerzanicová, Vlastík Škvařil, Zina Pacák, ... i významní dopisovatelé ze světa a z České republiky – Peter Žaloudek, Ladislav Křivánek, Veronika Boušová, Milena Štráfěldová, Eva Střížovská, Marta Urbanová, Vladimír Vondráček, Frank Nykl a další. Tito kvalitní, profesionální autoři, kteří nejenže vládnou výbornou češtinou, ale také znalostmi, bohatými životními zkušenostmi, porozuměním a ochotou přispívat zdarma svými články, jsou největším „forte“ časopisu. Ti z vás, kteří mne znají, ví o mém silném vztahu k vlasti a českému jazyku, tento vztah je hnací silou ČECHOAUSTRALANA a lidí s ním spojených.

Jako zahraniční Češi mi jistě potvrdíte, že jsme museli zvládnout mnoho jiných, cizích jazyků a tak si můžeme nejen se společným kódem, ale také s klidným svědomím odsouhlasit, že není (alespoň pro nás) bohatšího, pestřejšího, krásnějšího a poetičtějšího jazyka než čeština. A já jsem si na důkaz tohoto tvrzení dnes pozvala toho nejlepšího svědka. Je jím skutečný básník, Chechoaustralan, Josef Tomáš, autor deseti vydaných básnických sbírek, další tři na vydání čekají. Josef Tomáš je ale nejen básníkem. Tento původně vystudovaný strojní inženýr, dále majitel australské firmy, zaměřené na automobilový průmysl, je navíc také překladatelem. Vedle několika románů, které přeložil z angličtiny do češtiny, má na svém kontě ty nejtěžší překlady, jaké mohou existovat – překlady českých básníků Vladimíra Holana a Jiřího Ortena do angličtiny. Kdo někdy zkoušel překládat básně z mateřského jazyka do jazyka cizího, ví, že tento úkon bývá většinou nadlidský. Josef Tomáš o tom říká – *„Byl jsem vždy fascinován cizími jazyky, jak různě vyjadřují tutéž myšlenku. A překládání poezie, opravuji, přebásňování poezie, neboť poezie se nedá překládat, je to nejbližší a nejtěžší střetnutí dvou jazyků. A má-li se to rýmovat a má-li být dodržen rytmus, je to*

opravdu sice velice těžká, ale nadmíru fascinující práce. A jsem přesvědčen, že můj inženýrský přístup k této věci je mou výhodou, protože to, co čtu jako překlady básní do angličtiny, je většinou spíše pouze obsah díla. Vždy, když takový překlad čtu, připomene mi to výrok jednoho anglického básníka: „Poetry is not the thing said but a way of saying it. (- Poezie není věcí vyřčenou, ale způsobem jejího vyřčení).“

České básníky a autory v zahraničí bychom si měli opečovávat jako zlato. Jsou přece pěstiteli naší češtiny, staviteli našeho kulturního dědictví, něčeho co přetrvá jako věčné. Básníka Josefa Tomáše jsem poznala, když jsem v Melbourne na krajanském koncertě k Mezinárodnímu roku hudby recitovala jeho verše. Stačila jedna báseň, abych zatoužila poznat další. Nesla název Dech stromů a je o nás všech.

Dech stromů

Pohodlně si tu žijeme
ve svých pevných domech za mlhou,
každý na jiném konci světa.
Oba necháváme okna dokořán:
asi v naději, že jednou zaslechneme dech stromů.

Znovu a znovu se opakují
vdech, výdech — vdech, výdech...,
v nepřerušitelném rytmu dnů a nocí,
jako podpírající doprovod
z nejhlubší struny kontrabasů
pro krátkodechá staccata našeho dýchání.
Vzduch se rozpíná, sráží — s nimi, s námi,
a toto neustálé rytmické dýchání
nás spolu tajuplně sbratřuje...

Jsme nyní každý sám.
Každý zvlášť upřeně zahleděn
do svého prázdna uvnitř.
To asi, abychom ucítili
tíhu svých opomíjených nohou;
to ony přece — v dlouhé pomlce
mezi vdechem stvoření
a výdechem zániku —
tajuplně sbratřují náš dech
s dechem země!

Znovu a znovu —
v rytmickém dýchání —
se opakuje — vše ...!

(Horská Kvilda, 1995)

Moje vlast

Co to je ta naše vlast,
co se nám ztrácí každým rokem
víc a víc v nedohlednu:
Doma jsem říkával,

že je to krajina a řeč,
zakořeněné v květináči mládí.
Tehdy jsem byl i já mladý,
a tak jsem nepomyslel na lidi,
bez nichž by přece celý kraj
byl pustý a hluchoněmý.

Už dávno jsem z květináče venku
a volně si rostu
mezi lidmi mnoha národů.
Když se nyní zeptám,
co to je ta moje vlast,
přijde mi pojednou na rozum,
že jsem to vlastně já
a můj vztah k lidem celého světa.

(Vzpomínka na domov, Leden 1983)

Štrasburk

Uličky se tu klikatí
jako na Starém Městě v Praze.
Nad hrubou dlažbou křivé zdi,
vybarvené jak na obrazech

od Seurata či Pissara.
Vzpomínám, jak jsme v galerii
s přihmouřenýma očima
čekali, až se tečky slíjí

v podoby krásných cizích měst.
Tak silně zvaly věže dómů,
nábřeží, stromy, chaos cest,
že se nám nechtělo jít domů.

Od zdí Hradčan jsme zírali
pak ještě dlouho dolů k vodě,
zda se i v Praze slévají
tečky, rozpité šedým kouřem,

v barevné plochy, a zda stín
je to, co sedí v temných věžích.
Zda smuteční je pouze Týn
tím, že v něm Tycho Brahe leží

a neměří víc dráhy hvězd.
Zda Ferdinand jen stínal hlavy
u Staroměstské radnice
a věšel je pak z Prašné brány.

Mikuláš se lesk měděnkou.
Za ním však, dole, šedočerné,
dvě věže mostu a za řekou
Jiljí, Havel a Jindřich věrně

se postavily do řady.
Jako truchlící pozůstalí,
nad matným městem bezradní,
melancholicky v mlze stály.

Ještě že Sněžná, ač bez hlavy,
má trochu barvy nejen v jméně.
Protože za ní, do dále,
zas jenom šedě, hnědě, temně

věž za věží se tyčila.
Teprve řeka s mnoha mosty
alespoň leskem pokryla
lem nábřeží bez barevnosti.

Nad ní tmavá stráň Petřína
se zelenala před zdí hladu . . .
Proč však v Štrasburku vzpomínám
na Prahu, věže, na Vltavu?!

Vždyť řeka se mu vyhýbá
a kopce jsou až u St. Odile.
Pořádný most a nad ním hrad
nenajdu, sebevíc bych chodil

bludištěm jeho uliček.
Za patnáct let, co jsem pryč z Prahy,
jsem viděl mnoho starých měst,
avšak nikde, jako dnes tady,

jsem nepocítil touhu jít
alespoň na skok do Čech zpátky
a barvami je oživit
a říct lidem tam, že my taky

doufáme, že tep Evropy
lze ještě cítit v jejím srdci.
Tisíckrát může Štrasburk chtít
být hlavním městem! Nezamlčí,

že za dráty je druhá část,
již válka krutě oddělila.
Evropa může dlouhý čas
být bez nás.

Však bez nás není celá!–

(Listopad, 1983)

Proč se cítím v Austrálii (jako) doma

Ne onou neuvěřitelnou spoustu
rozičných věcí a předmětů
a všelijakého harampádí –
z kovu, dřeva, papíru, uhlí, nafty,

a tedy ze Slunce –
jsem byl dnes dopoledne fascinován
na bleším trhu ve Wantirně
(stát Viktoria v Austrálii, směrové číslo 3455),
jako spíše
ještě nikdy a nikde neslyšeným počtem
různých jazyků:
anglicky (tj. anglicky, skotsky, velšsky),
arabsky, česky, slovensky, čínsky, holandsky,
chorvatsky, srbsky, slovinsky, makedonsky,
irsky, italsky, maltézsky, německy,
polsky, rusky, ukrajinsky,
španělsky, turecky, vietnamsky, atd. atd.,
tj. lidsky,
hovořil, šeptal, volal, křičel
smál se, rozčiloval se jeden přes druhého
pod jednou oblohou s jedním sluncem
a na jedné jediné Zemi.

Když to porovnáám
s předválečným trhem v České Třebové,
kde můj otec dělával tlumočníka
Němcům z Rybníka (osídlení saské ve 13. století)
s těmi ze Semanína (osídlení bavorské z 12. století),
tak on tam měl jenom pouhé tři jazyky.
Ale i to bylo moc
na tu malinkou zemičku
ležící přesně uprostřed evropského Babylonu,
a tak prostě a věcně a systematicky,
tj. s překvapivě německou důsledností,
to po válce zredukovala na jazyk jeden.

Protože jsem zřejmě po tatínkovi
a po obou dědečcích (z nichž rod jednoho
se zdá být skrz na skrz český,
rod druhého však, mamčin, přivandroval
někdy v 17. století z Alsaska-Lotrinska),
dávám přednost rozličnosti a mnohotvárnosti,
z čehož je tedy zřejmé,
proč se cítím v Austrálii (jako) doma.

(Vzpomínka na domov, Říjen 1982)

Praha

Město! – ztratilo jsi
nás. Jsi mrtvé – tak,
jak jsi vždycky bylo:
vystavěné staletími
z kamene, kovu, skla,
jsi o nás stejně
nikdy nevědělo.

My ale – my víme,

že jsme tě neztratil.
Jak bychom mohli se
kdy zbavit pichlavých věží
tvých paláců a kostelů;
a hedvábných sadů pod hradem
v květnu, rozkvetlém do běla;
či stuhly lesklé řeky,
která zaplétá se
v mosty pod stráněmi
Petřína a pod Hradčany.

Nejpevněji však
jsi zapleteno v nás!
Protože namísto do mostů
jsi nadosmrti zapleteno
do každého srdce.

Ty naše město!

(Vzpomínka na domov, Červen 1984)